

Program ramowy przedmiotu
METODOLOGIA BADAŃ SPOŁECZNYCH (pedagogicznych)
2011/2012

Przedmiot studiów: **Metodologia badań społecznych**

Kierunek studiów: **Pedagogika**

Rok/semestr studiów: **I r. magisterskich studiów uzupełniających** – semestr zimowy (studia stacjonarne i niestacjonarne)

Formy zajęć: wykłady (15 godz.), ćwiczenia (15 godz.)

Prowadzący: wykłady *prof. dr hab. Jan Grzesiak*
ćwiczenia *dr Mariusz Jabłoński*

CELE I ZADANIA PRZEDMIOTU

Celem studiowania w ramach przedmiotu jest przyswojenie wiedzy z dziedziny badań pedagogicznych - ze szczególnym wyeksponowaniem kompetencji i zadań przypadających nauczycielom i wychowawcom w tym zakresie wobec współczesnych przemian społecznych i oświatowych.

Na podstawie przyswajanej wiedzy student powinien umieć:

- określać i interpretować podstawowe pojęcia z zakresu metodologii pedagogiki w powiązaniu z innymi naukami i przedmiotami studiów (w szczególności metody i techniki badań pedagogicznych, a także pedagogika, psychologia, dydaktyka, teoria wychowania, pedagogika społeczna i socjologia),
- analizować i interpretować wyniki badań empirycznych publikowane w wybranych wydawnictwach dla nauczycieli,
- dokonywać ewaluacji wybranych rozwiązań praktycznych i wskazywać bardziej skuteczne sposoby oddziaływania pedagogicznego nauczyciela wobec zdiagnozowanego przez siebie zjawiska,
- projektować procedury postępowania badawczego w zależności od postawionych celów badawczych (a także od przedmiotu i zakresu badań)

II. TREŚCI KSZTAŁCENIA

Wykłady:

Metodologia a funkcje pedagogiki jako nauki. Geneza i rozwój koncepcji badania zjawisk społecznych. Ewolucja znaczenia terminu „metodologia”. Ewaluacja i zmiana w procedurze badań pedagogicznych. Wartościowanie jako element metodologii badań. Znaczenie metodologii w ewaluacji zmian i prowadzeniu reform oświatowych. Metodologiczne aspekty pedagogiki w ocenie jakości pracy współczesnej szkoły (placówki oświatowo – wychowawczej) – w pracy nauczyciela.

Podstawowe kategorie badawcze pedagogiki (empirycznej, prakseologicznej, hermeneutycznej). Hermeneutyka jako procedura osiągnięcia rozumienia.

Ogólne założenia metodologii badań pedagogicznych (cele, problemy, hipotezy, zmienne, wskaźniki). Dobór metod i technik badawczych – jako warunek rzetelności w poznawaniu prawdy naukowej. Teoretyczne podstawy opracowywania wybranych narzędzi badawczych (kryteria).. Zasady modelowania sytuacji działaniowej i tworzenia dyrektyw pedagogicznych. Badania typu *action research*. Etyczne problemy terenowych badań empirycznych.

Metody opisowe a metody eksperymentalne. Przetwarzanie i analizowanie zgromadzonych danych źródłowych – metody skalowania, konstruowanie indeksu, analiza dwu- i wielozmiennowa. Statystyka i wnioskowanie statystyczne w metodologii badań pedagogicznych (empirycznych, prakseologicznych oraz hermeneutycznych). Badania korelacyjne oraz nieinwazyjne pomiary zjawisk pedagogicznych (w tym zachowania człowieka w sytuacjach edukacyjnych i w środowisku pozaszkolnym).

Modelowe cechy współcześnie uznawanych paradygmatów naukowych: pozytywistycznego, humanistycznego, krytycznego i postmodernistycznego. Postmodernistyczna wizja nauki i jej funkcji społecznych. Budowanie teoretycznej wiedzy pedagogicznej na gruncie badań

empirycznych. Teorie naukowe – ich funkcje wewnątrznaukowe i społeczne. Istota teorii naukowej (strukturalizm i funkcjonalizm). Problem i kryteria testowalności (praktyczności) teorii.

Ilościowe i jakościowe badania zjawisk społecznych. Geneza i historyczna zmienności ilościowych i jakościowych procedur badawczych – metodologiczna komplementarność badań ilościowych i jakościowych. Wyjaśnianie i rozumienie jako główne procedury eksplanacyjne. Problem wartościowania w badaniach społecznych: pozytywistyczny postulat aksjologicznej neutralności nauk społecznych. Współczesne poglądy na prawomocność wartościującego stanowiska badacza (wartościowanie na poszczególnych etapach procesu badawczego).

Rodzaje i zasady interpretowania wyników danych źródłowych. Kryteria recenzji a struktura i układ treści pracy badawczej o problematyce pedagogiczno - psychologicznej.

Prawa nauki – ich rodzaje, weryfikacja i falsyfikacja jako procedury sprawdzania praw (kryterium prawdy naukowej). Metodologiczna baza współczesnych nauk społecznych – orientacja pozytywistyczna i humanistyczna. Dystynktywne cechy ontologiczne, epistemologiczne i metodologiczne doktryny pozytywistycznej i humanistycznej. Mechanizmy rozwoju nauki. Kumulatywna i rewolucyjna koncepcja rozwoju nauki. Paradygmat jako instrument regulujący procesy eksploracji naukowej.

Seminarium naukowe z udziałem studentów – problematyka ustalona wg zainteresowań studentów (lub zapotrzebowania społecznego w środowisku lokalnym).

Ćwiczenia:

Ustalanie i rozpoznawanie cech obranej zmiennej – normalizacja i wskaźniki w odniesieniu do konkretnie obranych zjawisk pedagogicznych. Analiza porównawcza wybranych opracowań metodologicznych z literatury pedagogicznej w kontekście określania zmiennych i ich cech.

Ustalanie celów badawczych oraz doboru metod i technik badawczych sprzyjających ich optymalnej realizacji.

Określanie zmiennych oraz hipotez badawczych wobec sformułowanych celów i problemów postępowania badawczego.

Ustalanie procedury postępowania badawczego w pedagogice – zwłaszcza w pomiarze jakości pracy w edukacji szkolnej i pozaszkolnej. Analiza porównawcza wybranych opracowań z literatury pedagogicznej w kontekście określania założeń procedury badawczej.

Opracowywanie własnych założeń metodologii badań pedagogicznych (cele, problemy, hipotezy, zmienne, wskaźniki, narzędzia badawcze oraz triangulacja metod i technik badawczych) - w oparciu o założenia teoretyczne.

Analiza porównawcza wybranych opracowań metodologicznych z literatury pedagogicznej w kontekście prezentacji oraz interpretacji danych empirycznych. Próby interpretowania wyników badań (ilościowo-jakościowych) i danych źródłowych zaczerpniętych z wybranych prac magisterskich.

Próba opracowania opinii (lub ekspertyzy) pedagogicznej – wg zasad sporządzania opracowań pod względem merytorycznym, interpretacyjnym, graficznym oraz edytorskim.

Przykłady tematycznych zajęć ćwiczeniowych (w tym również terenowych):

- analiza wybranych procedur badawczych opublikowanych w wybranych wydawnictwach nauczycieli,
- analiza porównawcza wybranych narzędzi badawczych – dostosowanych do celów badawczych (z uwzględnieniem przedmiotu i zakresu badań),
- opracowywanie typowych procedur postępowania badawczego w związku z obranym tematem opracowania (np. własnej pracy magisterskiej),
- określanie i uzasadnianie doboru metod i technik badawczych względem sformułowanych zamiarów badawczych (w tym poprawne formułowanie problemów i hipotez badawczych),
- konstruowanie wybranych narzędzi badawczych – do konkretnego celu (np. arkusz obserwacyjny do badań korelacyjnych),
- określenie kryteriów analizy – ewaluacji (wartościowania) wybranych przypadków zaczerpniętych z praktyki (objętych diagnozą, terapią lub profilaktyką pedagogiczną),

- praktyczne opracowywanie procedury i przeprowadzenie pilotażowego badania obranego zjawiska pedagogicznego, np.:
 - a) rozwijanie zamiłowań czytelniczych (nie tylko lektur) wśród uczniów poszczególnych klas,
 - b) rozeznanie uczniów w treści lektur szkolnych i lektur uzupełniających;
 - c) łączenie elementów edukacji kulturalnej z kształceniem programowym w toku edukacji elementarnej;
 - d) korelacja w zjawiskach edukacyjnych np. pomiędzy czytaniem a rozumieniem zadań (przyrodniczych, technicznych, matematycznych itp.);
 - e) wartości preferowane przez uczniów klas początkowych;
 - f) umiejętność wartościowania wybranych obiektów i zachowań przez uczniów;
 - g) analiza procesu edukacji zintegrowanej dziecka pod kątem kształtowania systemu wartości (jakich?) wśród uczniów;
 - h) kształtowanie systemu wartości (jakich?) w toku zajęć w szkole i w środowisku pozaszkolnym uczniów;
 - i) rozpoznawanie i rozwijanie uzdolnień uczniów w szkole i poza nią;
 - j) relacje pomiędzy szczeblem nauczania w klasach początkowych a edukacją w przedszkolu i w starszych klasach szkoły podstawowej;
 - k) wykorzystywanie zasobów bibliotecznych w edukacji szkolnej i w edukacji pozaszkolnej
 - l) inne wg zainteresowań studenta – w uzgodnieniu z prowadzącym zajęcia.

III. Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

Znajomość podstawowych paradygmatów wiedzy naukowej i specyfiki badań ilościowych i jakościowych w naukach społecznych;

Ewaluacja wybieranych narzędzi badawczych;

Racjonalne stosowanie (opracowanie) wybranych orientacji badawczych w konceptualizacji badań własnych z uwzględnieniem triangulacyjności w doborze metod i technik badawczych.

IV. Wymagania na zaliczenie przedmiotu:

Znajomość co najmniej ogólna 2 źródeł książkowych z zakresu programu przedmiotu (w tym co najmniej jedna z wykazu literatury podstawowej).

Opracowanie procedury i narzędzi badawczych oraz próbne przeprowadzenie badania obranego zjawiska pedagogicznego (w węższym zakresie), a następnie przedstawienie zwięzłego sprawozdania z przeprowadzonych badań wraz z interpretacją (w formie komunikatu).

Zaliczenie kolokwium z zakresu problematyki wykładów i ćwiczeń (m.in. w formie prezentacji seminaryjnej).

Egzamin końcowy obejmuje : 1) rozwiązanie testu egzaminacyjnego oraz 2) rozmowę egzaminacyjną. Wynik rozmowy posiada wyższą rangę w ustalaniu oceny końcowej za egzamin. Z egzaminu ustnego mogą być zwolnieni ci studenci, którzy zostali wyróżnieni za aktywny udział w zajęciach i za rozwiązanie testu w formie pisemnej.

Va. Literatura podstawowa (do wyboru):

Babbie E., *Podstawy badań społecznych*, PWN, Warszawa 2008.

Chmielewska B., *Metodologia i metody badań społecznych ze szczególnym uwzględnieniem diagnozy*. WSiP, Słupsk 1985.

Flik Uve, *Projektowanie badania jakościowego*, WN PWN, Warszawa 2010.

Frankfort-Nachmias Ch., Nachmias D., *Metody badawcze w naukach społecznych*, Zysk i S-ka, Poznań 2001.

Gnitecki J. *Metodologiczne problemy pedagogiki empirycznej*, WSP, Z.Góra 1989.

Gnitecki J. *Metodologiczne problemy pedagogiki prakseologicznej*, UZ, Z.Góra 1996.

Gnitecki J., *Elementy metodologii badań w pedagogice hermeneutycznej*, UZ, Z.Góra 1995.

Goriszowski W., *Podstawy metodologiczne badań pedagogicznych*, WSP TWP, Warszawa 2006.

Hajduk E., *Hipoteza w badaniach pedagogicznych*, WSP, Z. Góra 1993.

Jałmużna T., Michalska I., Michalski G. (red.), *Konteksty i metody w badaniach historyczno-pedagogicznych*, Impuls, Kraków 2004.
Konarzewski K., *Jak uprawiać badania oświatowe. Metodologia praktyczna*, WSiP, W-wa 2000.
Łobocki M., *Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych*, Impuls, Kraków 1999.
Muszyński H., *Wstęp do metodologii Pedagogiki*, PWN, W-wa 1971.
Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, PWN, W-wa 1985.
Such J., *Wstęp do ogólnej metodologii nauk*. UAM, Poznań 1973.
Palka S. *Metodologia. Badania. praktyka pedagogiczna*, GWP, Gdańsk 2005.
Silverman, *Interpretacja danych jakościowych*, PWN, Warszawa 2008.
Wroczyński R., Pilch T. (red.), *Metodologia pedagogiki społecznej*, Ossolineum 1974.
Zaborowski Z., *Wstęp do metodologii badań pedagogicznych*, Ossolineum 1973.
Żegnałek K., *Metodologia badań dla autorów prac magisterskich i licencjackich z pedagogiki*, WSP TWP, Warszawa 2010.

Vb. Literatura uzupełniająca (do wyboru):

Bereźnicki F., *Prace magisterskie z pedagogiki*, USz, Szczecin 2000.
Beveridge W.I.B., *Sztuka badań naukowych*, PZWL, W-wa 1963.
Brzeziński J., *Elementy metodologii badań psychologicznych*, PWN, W-wa 1980.
Czerwiński M., *Kultura i jej badanie*, Ossolineum 1985.
Dutkiewicz W., *Podstawy metodologii badań (do pracy magisterskiej i licencjackiej z pedagogiki)*, Kielce 2001.
Ewaluacja i innowacje w edukacji. Tomy 4 – 8 (wybrane artykuły). Red. J. Grzesiak, Konin-Kalisz 2007-2010.
Ferguson G.A., Takane Y., *Analiza statystyczna w psychologii i pedagogice*, PWN, W-wa 2004.
Gnitecki J., *Supernauczanie. Perspektywy nowej edukacji*, UAM, Poznań 1998.
Grzesiak J., *Statystyka w metodologii badań pedagogicznych*, UAM WPA, Kalisz 1996.
Kobyłecka E., *Rozpoznawanie wartości przez uczniów szkół średnich w procesie edukacji*, Z. Góra 1998.
Kowalewski Z., *Nauki społeczne a rozwój społeczny*, IW, PAX 1971.
Metody badań jakościowych, tom 1-2, pod red. K.D Normana, S.L Yvonna, WN PWN, Warszawa 2009.
Ostrowska U., *Dialog w pedagogicznym badaniu jakościowym*, Impuls, Kraków 2000.
Palka S., *Warunki efektywności nauczania w szkole średniej*, WSiP, Warszawa 1977.
Orientacje w metodologii badań pedagogicznych, pod red. S.Palki, UJ, Kraków 1998.
Pieter J., *Poznawanie środowiska wychowawczego*, Ossolineum, Wrocław 1969.
Podgórecki A., *Charakterystyka nauk praktycznych*, PZWS, Warszawa 1962.
Poplucz J., *Optymalizacja działania pedagogicznego*, UŚI, Katowice 1982.
Rusiecki J. *Nauczyciele okresu transformacji. Próba diagnozy zawodu*. WSP, Olsztyn 1999.
Siemieniak H., *Procesy organizacji i ewaluacji pedagogicznej w szkole*. UŚI. Katowice 1988.
Węglińska M., *Jak pisać pracę magisterską*, Impuls, Kraków 2002.
Wybrane artykuły z czasopism pedagogicznych i materiały z konferencji naukowych, których treści zawierają wyniki badań uzyskanych według przyjętej procedury badawczej.

Inne źródła wg uzgodnień z prowadzącymi zajęcia.